

tumok legitimitását éppen a kiinduló pontjuknál fogva, tehát a 1940-ben kiadott két dekretum kapcsán. Megjegyezzük, hogy ezt a kételyt már Gyönyör József is megfogalmazta a rendszerváltozás utáni első években kiadott tanulmányaiban.

Amellett, hogy a kötet szerzői és összeállítói elsősorban a német kiadványokkal és elemzésekkel vitatkoznak, jelentősen hozzájárulnak ahhoz, hogy a német nyelven olvasók és az érintettek vagy azok leszármazottai is autentikus dokumentumokat kapjanak kézhez. Ezért az egész kötet, tehát a tanulmányok és maguk a dokumentumok is a kötet második felében német nyelven is közlésre kerültek. A fordítások igen alaposan készültek. Ez látszik abból, hogy a fordítói tájékoztatásban felsorolták a problémákat, amelyeket meg kellett oldaniuk a munka során.

A kötetet a vonatkozó szakirodalom változott bibliográfiája, a benne szereplő személyek rövid jellemzése, rövidítések jegyzéke és a kötetben előforduló nevek lajstroma zárja.

Varga Sándor

Csanda Gábor (szerk.): Somorjai disputa (1.). Az élő szlovákiai magyar írásbeliség c. szimpózium előadásai. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet –Lilium Aurum Könyvkiadó, 2003, 272 p. /Disputationes Samarienses 1./

Amint a kötet címéből is kitűnik, nem hagyományos tanulmánygyűjteményről van szó. A *Somorjai disputa* egy Somorján 2002. december 14-én megrendezett irodalmi szimpózium, amelyen a *Bárka* folyóirat meghívott szerkesztőin, Elek Tiboron és Grecsó Krisztiánon kívül számos fiatal szlovákiai magyar irodalomtörténész, kritikus, illetve író és költő vett részt. A kötet az ő előadásuk szerkesztett változatát közli, illetve több olyan érdekességet, amely dinamikussá, élővé teszi a gyűjteményt, változatossá varázsolja a szerkezetét, és egyben összefüggésbe ágyazza a rendezvényt. Az *Előszó*, a *Beköszöntő*, valamint a *Somorjai disputa* a *sajtóban* és a *Dokumentumok* címet viselő fejezetek mind-mind kontextualizálják az eseményt és annak tárgyait, igyekeznek rávilágítani lét-

rejöttének fontosságára és szükségességére, illetve bemutatják (fotókkal is illusztrálva) az előadókat. A *Dokumentumok* fejezetben a *Tervezet* a következőképpen foglalja össze a szimpózium célját: „Egy évente rendszeresen megszervezendő konferenciasorozat első fejezete a szlovákiai magyar irodalommal való folyamatos és programszerű foglalkozás lehetőségének megteremtése végett – intézményes keretek közt. A tanácskozások »módszertanát« e tudományos igényű, periodikus összejövetelek során az együttgondolkodás, a problémafelvetés és az elvégzendő (kijelölendő, érdeklődésre, megvitatásra számot tartó) feladatok meghatározása adná” (265. o.). Az előadások a kötetben e célokat szem előtt tartva „hangzanak el”, miközben a *szlovákiai magyar irodalom* tematikus meghatározás meglehetősen tág értelmezési horizontot nyit: a szűkebb értelemben vett irodalom mellett az irodalomkritika és irodalomtudomány legitimálása, egy új szlovákiai magyar kritikusnemzedék bemutatkozása a leghangsúlyosabb, hiszen – amiképp Németh Zoltán a *Fiatal szlovákiai magyar kritikusnemzedék a somorjai dispután* című, a kötetbe beemelt cikkében fejtegeti – az irodalomkritika és így a recepció és a kanonizáció a szlovákiai magyar irodalom kontextusában hiányos volt, vagy nem működött az irodalomtudomány korszerű, a '90-es években Magyarországon is népszerűvé vált fogalomrendszerének használatára nélkül. A kötetben szereplő fiatal irodalomtörténészek és kritikusok írásai pedig pontosan ezt a hiányt fedik le, nem egy esetben a kanonizációs folyamatok gesztusértékű beindításával. Ez bizonyos értelemben identitásképző, vagy inkább „identitásfoltozgató” aktus a szlovákiai magyar irodalom számára, figyelembe véve, hogy recepció és kanonizáció az esetében is létezett, éppen csak rendkívül leszűkítve, és az anyaországból kitekintve, az anyaország által. Nem meglepő, hogy ezek után a kötet dokumentumokat, a sajtóban a szimpóziumról megjelent írásokat, véleményeket, sőt a támogatásért benyújtott pályázat tervezetét és a rendezvény meghívóját is lelkesen közli, explikálva a szlovákiai magyar irodalomkritika és irodalomtudomány örömteli újjászületését, a szlovákiai magyar irodalom recepció és kanonizációs folyamatainak helyi elin-

dítását, a helyi foglalkozás létezését és ezek szükségét.

A kötet a szimpózium előadásait a címben jelzett irányvonal mentén tovább tematizálja, és a különböző területeket egymás mellé helyezi. Mintegy szinopszisként értelmezhető az első két szöveg, Rožňo Jitkáé és Grendel Lajosé, akik irodalom és kritika, irodalom és társadalom, irodalom és műfordítás viszonyairól (dichotómiáiról) értekeznek röviden. Érdekes Grendel Lajos provokatív hozzáállása, tekintve, hogy a szimpózium éppen a szlovákiai magyar irodalom tudományos igényű megközelítését és az ezáltal nyerhető (már említett) előnyöket ünnepli. Talán éppen ebben mutatkozik meg a disputa nagyszerűsége, széles látókörének jelentősége, hiszen a konstruktív vitának az alapja a megértés (a szó minden értelmében), és (Hans-Georg Gadamer szavaival) a dolgokhoz való hozzáférés mindig kizárólag a diskurzuson, a beszédeket és „ellenbeszédeket” (válaszokat) is magába foglaló diskurzuson keresztül lehetséges.

A következő „blokk” egyfajta társadalmi vetületét vizsgálja a szlovákiai magyar irodalomnak, két író (Grendel Lajos és Bereck József) művein keresztül, megmaradva a fikción belül. Elek Tibor a felvidéki magyar polgárság kérdését, Benyovszky Krisztián pedig a kisebbségi irodalom poétikai-retorikai megalkotottságában rejlő metaforikusságot veszi górcső alá. Őket követi Keserű József rövid eszmefuttatása Benyovszky Krisztián *Rácsmustra. Regényes olvasónapló Kafka Margittól Bodor Ádámgig* című kötetéről, amely az őt megelőző Benyovszky-tanulmányhoz hasonlóan érdekes poétikai furfangosságokra világít rá a vizsgált mű kapcsán. Kocur László a szlovákiai magyar gyermekirodalmat állítja a fókuszba, míg őt az irodalmi nyelv megváltozásának egy szélsőséges esetét kiragadó tanulmány pár követi: Németh Zoltán Csehy Zoltán műfordításain keresztül a lírai köznyelv '90-es évekbeli szabadossá, vulgárrissá, obszcénné válását körvonalazza, Csehy Zoltán pedig a Németh által válogatott kötet, *A perverzió méltósága* kontextualizálására és értelmezésére vállalkozik. Polgár Anikó és Hizsnayai Tóth Ildikó különböző példák segítségével a műfordítás, illetve a fordításelemélet dilemmáira kérdez rá, Tózsér

Árpád eszmefuttatása pedig (Orbán Ottó egy versén keresztül) a líra és a líra nyelvének személyességére koncentrálna. Ez utóbbi kérdéseket hagyó, reflexiókat gerjesztő soraira a dispután elhangzó vitát kitűnően illusztráló levélváltás szolgálhat válaszként (a kötet III., a disputa sajtóvisszhangját bemutató fejezetében), ugyancsak Tózsér Árpád, valamint H. Nagy Péter tollából. E vita kapcsán ismét megmutatkozik a már csak koruknál fogva is más-más irodalomszemlélettel rendelkező előadók egymás iránti nyitottsága, az egymás megértésére való törekvés gesztusa.

Sánta Szilárd és Beke Zsolt írásai az irodalom más regisztereire és a társművészetekre tesznek kitekintést, nevezetesen a vizualitás tárgykörére. Vida Gergely a '80-as évek szlovákiai magyar költészetéről tart rövid eszmefuttatást, folyamatosan horizontban tartva a kor magyar összefüggéseit. Korpás Árpád és H. Nagy Péter szövegei a sajtóval kapcsolatosak, azonban míg az előbbi inkább történeti kérdések mentén bontakozik ki, H. Nagy egy sajnálatos és fölháborító esetet vázol, amely a felvidéki sajtószabadság radikális megcsorbításával áll kapcsolatban. Itt mindenekelőtt az oktatás által kötődünk az irodalomhoz, és ilyen értelemben legalább annyira fontos és aktuális kérdések merülnek föl, mint a szlovákiai magyar irodalom helyi recepciója és kanonizációja során.

A kötet összeállítója és szerkesztője, Csanda Gábor érezhetően nem egy szimpla tanulmánygyűjtemény közreadásában volt érdekelt, hanem a szimpózium fontosságának és jelentőségének a közvetítésében. Eközben nem feledkezett meg arról sem, hogy a szerkesztés során a sajtószabadságot érintő nyilvánosság kérdésében liberálisnak mutatkozzék: *A Somorjai disputa a sajtóban* című fejezet a több méltató cikk mellett egy szabad szájú, modorosan zsurnaliszta, névtelen internetes úti beszámoló is közöl... De a legfontosabb mégis az, hogy az érdekes és színvonalas esszék és tanulmányok mellett a disputa kötet formájában kézzelfogható anyaga egyben kordokumentum is, jelzése a szlovákiai magyar irodalom helyi kritikai és irodalomtudományos regisztere újjászületésének.

L. Varga Péter